

บทที่ 2

กระบวนการการเคลื่อนไหว

กระบวนการการเคลื่อนไหว เรื่อง ความมั่นคงของมนุษย์

ความมั่นคงมนุษย์ไม่ใช่เรื่องของวิชาการเท่านั้น ที่สำคัญยังเป็นเรื่องของการเคลื่อนไหว เป็นระเบียบวาระทางการเมืองที่ถูกเสนอขึ้นจนกระทั่งกลายเป็นระเบียบวาระโลก เมื่อโลกทั้งโลก ไม่ว่าจะเป็นประเทศพัฒนาแล้วหรือกำลังพัฒนา เผชิญกับความไม่แน่นอน ถูกนานาชาติคุกคาม การเคลื่อนไหวที่มีลักษณะต่อเนื่องนี้มีมานานบางคนกล่าวว่าอาจนับเริ่มแต่ตั้งหน่วยอาสาสมัครกาชาด ในปี ค.ศ.1863 และการทำอนุสัญญาเจนีวาปี 1864 ที่กำหนดให้คู่สงครามต้องให้การดูแลแก่ผู้ได้รับบาดเจ็บ เพลยศึก และพลเมืองในยามสงคราม

การเคลื่อนไหวที่สำคัญอีกจุดหนึ่ง ได้แก่ การประกาศปฏิญญาสากลว่าด้วยสิทธิมนุษยชน ขององค์การสหประชาชาติในปี 1948 (พ.ศ.2491) แต่ช่วงที่น่าจะใช้เป็นแกนสำหรับเริ่มต้นน่าจะ ได้แก่ช่วงทศวรรษ 1970ซึ่งเป็นหัวเลี้ยวหัวต่อสำคัญ ที่จะใช้ย้อนหลังและเดินหน้าเพื่อให้เข้าใจ บริบทของโลก ที่แนวคิดความมั่นคงมนุษย์ได้เป็นที่ยอมรับและถกเถียงกันอย่างกว้างขวางในช่วง ทศวรรษ 1990 การเคลื่อนไหวเหล่านี้ มีทั้งด้านสร้างความขัดแย้งรุนแรงและการสร้างสันติภาพ โดยรวมแล้วมีแนวโน้มทำให้สถานการณ์โลกตกอยู่ในภาวะไม่แน่นอนและมีความไม่มั่นคงเพิ่มขึ้น มีประเด็นที่น่าสนใจ ได้แก่

1. ขบวนการในโลกที่สาม : การประชุมที่บันดุง

1.1 สถานการณ์ทั่วไป ขบวนการเคลื่อนไหวในโลกที่สาม ต้องการความเป็นอิสระพ้นจากการครอบงำของมหาอำนาจ ซึ่งบางทีเรียกว่าลัทธิอาณานิคมแผนใหม่ การเคลื่อนไหวนี้สามารถสืบย้อนไปจนถึงช่วงหลังสงครามโลกครั้งที่สองที่มีการเคลื่อนไหวเพื่อปลดปล่อยประเทศออกจากความเป็นอาณานิคม แต่เมื่อประเทศเหล่านี้ได้รับเอกราชมาแล้ว เกือบทั้งหมดพบว่าต้องตกอยู่ในความยุ่งยาก ความปั่นป่วน และเผชิญกับความคุกคามมากมาย ทั้งยังต้องแบกรับภาระในการสร้างชาติ ซึ่งมีปัญหาพื้นฐานที่จะต้องแก้ 2 ประการ ได้แก่

(1) การสร้างสถาบันตั้งแต่รัฐชาติลงมาเพื่อการพัฒนา รวมถึงการหาทุน และ

(2) การแสวงหาทิศทางในการพัฒนา ท่ามกลางบรรยากาศของการต่อสู้กันอย่างดุเดือดระหว่างอุดมการณ์ทุนนิยมกับอุดมการณ์สังคมนิยมในช่วงแห่งสงครามเย็น

ในห้วงเวลาแห่งการเกิดใหม่และความปั่นป่วนนี้ ประเทศกำลังพัฒนา ซึ่งจำนวนมากเพิ่งหลุดจากการเป็นอาณานิคมหรือกึ่งอาณานิคม ได้พยายามผลักดันให้เกิดการสร้างกติกาในโลกคัดค้านลัทธิล่าอาณานิคม การละเมิดอธิปไตยของชาติอื่น ทั้งนี้ เพื่อความมั่นคงของชาติและประชาชนของตน ซึ่งอาจกล่าวได้ว่าเป็นความต้องการในการสร้างความมั่นคงมนุษย์ในทัศนะของประเทศโลกที่สามมีการเคลื่อนไหวที่ได้เป็นข่าวใหญ่ของโลกเมื่อเกือบ 50 ปีมาแล้ว ได้แก่ การประชุมผู้นำเอเชีย-แอฟริกาที่เมืองบันดุงประเทศอินโดนีเซีย (Afro-Asia Bandung Conference เดือนเมษายน ค.ศ.1955 หรือ พ.ศ.2498) มีคำประกาศเจตนารมณ์บันดุง ซึ่งก่อให้เกิดแรงบันดาลใจแก่ผู้นำการต่อสู้ นักวิชาการที่รักความเป็นธรรมต่อเนื่องมาจนกระทั่งถึงปัจจุบันนี้ เป็นเรื่องที่น่าแปลกที่เกิดความเชื่อขึ้นว่า แนวคิดเรื่องความมั่นคงมนุษย์นั้น มีจุดเริ่มต้นและได้รับการผลักดันจากประเทศตะวันตกที่เป็นเจ้าอาณานิคม แต่ข้อเท็จจริงดูเหมือนเป็นตรงกันข้าม กลุ่มประเทศที่ชูธงเรื่องความมั่นคงแห่งชาติและความมั่นคงของมนุษย์ ได้แก่ ประเทศกำลังพัฒนาที่ยากจนเพิ่งค้นหลุดจากแอกการปกครองที่ทารุณโหดเหี้ยม มูรัมบี (Joseph Murumbi) ผู้นำขบวนการกู้เอกราชประเทศเคนยา ได้เขียนบทความในหนังสือพิมพ์ทริบูน (ลอนดอน) ชื่อ "สิทธิมนุษยชน : ขอให้เราทำให้เป็นจริง" มีความตอนหนึ่งว่า

"นโยบายของอังกฤษในรอบ 50 ปีที่ผ่านมาได้บีบบังคับให้ประชาชนในอาณานิคม จำต้องหันไปใช้วิธีการรุนแรงเพื่อต่อสู้เอาเสรีภาพความเป็นมนุษย์กลับคืนมา ประเทศไอร์แลนด์ มลายู เคนยา และปัจจุบันคือไซปรัสเป็นตัวอย่างของโสเภณีกรรมนี้และคนก็ไม่วายสงสัยว่าเมื่อใดชาวอังกฤษจึงจะเรียนรู้ความโง่เขลาจากการกดขี่และการปฏิเสธศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์"

การประชุมบันดุง ได้นำประชาชนเอเชียและแอฟริการ่วมกันเป็นครั้งแรก ถ้าหากประชาชนอังกฤษไม่มายืนเคียงข้างกับประชาชนเหล่านี้ในการต่อสู้เพื่อสิทธิมนุษยชน ประชาชนของสองทวีปใหญ่ซึ่งเป็นตัวแทนประชาชนสองในสามของโลกก็จะต้องพึ่งความพยายามของตนเองเพื่อให้ได้สิทธินี้มา"ขณะที่นิตยสารนิเวศของสหรัฐอเมริกาฉบับวันที่ 1 มกราคม 1955 ได้กล่าวเตือนว่า กำลังมีความคิดที่จะรวมเอเชีย-แอฟริกาเข้าด้วยกันโดยพวกคอมมิวนิสต์เพื่อต่อต้านตะวันตก และต้องขัดขวางไม่ให้เกิดขึ้น (Gordon Cyrus Mwangi, Bandung Conference : The Quest for a Moral Resolution to the Color Question) นิตยสาร Far Eastern Economic Review ฉบับวันที่ 13 กรกฎาคม 1955 ได้รายงานข่าวเชิงสำรวจ เกี่ยวกับกรณีก่อวินาศกรรมเครื่องบินของสายการบินแอร์อินเดียนที่ชื่อ เจ้าหญิงแห่งแคชเมียร์ ถูกวางระเบิดตกกระแทกน้ำแตกออกเป็น 3 เลี่ยงเครื่องบินลำนี้เดิมกำหนดว่านายกรัฐมนตรีโจวเอินไหลแห่งสาธารณรัฐประชาชนจีนจะขึ้นเพื่อเข้าร่วมการประชุมที่บันดุง แต่ไม่ได้ไป โดยว่ากันว่านายกโจวรู้ระแคะระคายถึงแผนการลอบสังหาร จึงปล่อยให้เจ้าหน้าที่ระดับรองเดินทางไป ส่วนตนเองเดินทางไปภายหลังจากที่เกิดการระเบิดแล้ว 4 วัน

จากการไต่สวนและติดตามเรื่องราว พบว่าน่าจะเป็นการร่วมมือกันระหว่างสายลับของกลุ่ม ก๊กมินตั๋งและสายลับซีไอเอ โดยเจ้าหน้าที่ซีไอเอเป็นผู้มอบระเบิดเวลา MK-7 ที่ทำในสหรัฐ ให้แก่ สายลับก๊กมินตั๋ง บทความนี้จบลงที่ว่าเมื่อปรากฏในภายหลังว่า นายกรัฐมนตรี โจว เอิน ไหล เป็น บุคคลสำคัญในการเจรจาสันติภาพกับสหรัฐ การลอบสังหารครั้งนี้ จึงกลายเป็นเรื่องชวนเยาะเย้ย

การประชุมบันดุงมีเจ้าภาพสำคัญ ได้แก่ นายกรัฐมนตรีของอินเดีย ปากีสถาน ซีลอน (ต่อมาเรียกศรีลังกา) พม่าที่สำคัญคือประเทศอินโดนีเซียที่เป็นสถานที่ประชุม มีประเทศในเอเชีย และแอฟริกาเข้าร่วม 29 ประเทศรวมทั้งประเทศไทย มีผู้นำที่โดดเด่นได้แก่นายกรัฐมนตรีเนห์รูแห่ง อินเดีย นายฯ โจว เอิน ไหล แห่งสาธารณรัฐประชาชนจีน กวาม เอ็นครูมา นายกรัฐมนตรีแห่ง โกลด์ โคสต์ (ต่อมาเปลี่ยนเป็นประเทศกานา) นัสเซอร์ ประธานาธิบดีแห่งอียิปต์ และโฮจิมินห์ ผู้นำสูงสุดแห่งเวียดนาม ข้อที่น่าสังเกตประการหนึ่ง ได้แก่ สัมพันธไมตรีอันดีระหว่างอินเดียกับ จีน ซึ่งเป็นประเทศขนาดใหญ่ ผู้นำทั้งสองประเทศโดยเฉพาะนายกรัฐมนตรีเนห์รูแห่งอินเดีย เห็น ว่า หากสร้างแกนอินเดีย-จีนขึ้นได้แล้ว ก็จะเป็นพลังในการต้านอิทธิพลภายนอก และทำให้การพัฒนาประเทศเป็นไปได้สะดวกขึ้น ก่อนการประชุมที่บันดุง ในปี 1954 นายกรัฐมนตรี โจว เอิน ไหล แห่งสาธารณรัฐประชาชนจีน ไปเยือนประเทศอินเดีย และได้ประกาศหลักเบญจศีล หรือหลักการ อยู่ร่วมกันอย่างสันติหรือหลักวิเทศสัมพันธ 5 ประการ ได้แก่

- (1) การเคารพบูรณภาพเหนือดินแดนและเอกราชของกันและกัน
- (2) การไม่แทรกแซงในกิจการภายในระหว่างกัน
- (3) การมีผลประโยชน์ร่วมและเท่าเทียมกัน
- (4) การอยู่ร่วมกันอย่างสันติ
- (5) การไม่รุกรานกัน

ในการประชุมที่บันดุง นายฯ เนห์รู ได้เชื้อเชิญจีนเข้าร่วม เป็นการเปิดตัวประเทศจีนบน เวทีโลกเป็นครั้งแรกและยังเป็นการเปิดช่องทางของสัมพันธภาพจีน-แอฟริกาต่อเนื่องมา

1.2 เนื้อหาหลักของการประชุมบันดุง

เนื้อหาหลักของการประชุมที่บันดุง กล่าวได้ว่ามีอยู่ 4 ประเด็น ได้แก่ (1) การต่อต้านลัทธิ อาณานิคมและลัทธิเชื้อชาติ (2) ความร่วมมือระหว่างกัน (3) หลักสิทธิมนุษยชนและสิทธิอัตวิญญัย (Self Determination) (4) การสร้างสันติภาพ ซึ่งมีประเด็นสำคัญ ได้แก่ การคัดค้านสงครามเย็น ใน ด้านต่อต้านลัทธิอาณานิคม นั้น มีการกล่าวเตือนว่า สิ่งนี้ยังไม่หมดไป และยังคงคุกคามความอยู่รอด และความพยายามในการพัฒนาประเทศโลกที่สามอยู่ ทั้งยังชี้ด้วยว่า ลัทธิอาณานิคมนั้นใกล้เคียงกับ

ลัทธิเชื้อชาติ เป็นการปกครองของคนผิวขาวส่วนน้อยกระทำต่อประชาชนผิวสีทั่วโลก ตัวอย่างที่เห็นได้ชัดคือกรณีประเทศแอฟริกา

คำปราศรัยของประธานาธิบดีซูการ์โนในการเปิดประชุมตอนหนึ่งว่า "ลัทธิอาณานิคมยังมีเสื้อผ้าชุดใหม่ ในรูปของการควบคุมทางเศรษฐกิจ การควบคุมทางปัญญา และการควบคุมทางกายภาพโดยชุมชนเล็กที่เป็นคนต่างด้าวภายในประชาชาติ" ในด้านความร่วมมือ นั้นเรียกร้องให้ประชาชนในโลกที่สามก้าวข้ามกำแพงต่างๆ เพื่อการร่วมมือทางเศรษฐกิจ(Economic Co-operation) การร่วมมือทางวัฒนธรรม ซึ่งอาจจะกระทำได้โดยการแลกเปลี่ยนความรู้ของประเทศตน การแลกเปลี่ยนทางวัฒนธรรม และการแลกเปลี่ยนทางข่าวสาร ในด้านหลักสิทธิมนุษยชนและสิทธิอธิปไตยของประชาชาติต่างๆ ยึดหลักสิทธิมนุษยชน ซึ่งในความหมายสำคัญคือไม่กดขี่ผู้อื่นเป็นประชาชนชั้นสอง และให้แต่ละประชาชาติมีสิทธิในการวินิจฉัยเรื่องต่างๆ ของตนเองโดยปราศจากการแทรกแซงจากภายนอก ในด้านการสร้างสันติภาพ นั้นเป็นประเด็นใหญ่ เพราะว่าหากไม่มีสันติภาพก็ไม่อาจมีการพัฒนา อุปสรรคใหญ่ของสันติภาพก็คือสงครามเย็น ซึ่งริเริ่มโดยผู้นำของรัฐบาลอังกฤษ ที่ประดิษฐ์คำว่า "ม่านเหล็ก" ขึ้น เพื่อแบ่งแยกโลกออกเป็น 2 ส่วน ซึ่งก็เป็นการแบ่งแยกประเทศโลกที่สามออกจากกัน ไม่ให้คบค้ากัน และแตกแยกไม่ร่วมมือกัน (นโยบายแบ่งโลกเพื่อปกครองนี้ยังถูกนำมาใช้ซ้ำอีกในสงครามต่อต้านการก่อการร้าย ที่ผู้นำสหรัฐกล่าวว่า ถ้าไม่อยู่ข้างสหรัฐก็ถือว่าอยู่ข้างฝ่ายก่อการร้าย) มีนักเขียนและนักเคลื่อนไหวชาวอเมริกัน-แอฟริกันชื่อ ริชาร์ด ไรต์ ซึ่งลี้ภัยในฝรั่งเศส สนใจการประชุมที่บันดุงมาก และได้เข้าสังเกตการณ์อย่างละเอียด ต่อมาได้เขียนหนังสือเล่มหนึ่งชื่อ "ม่านผิวสี" (The Color Curtain) ให้ความสำคัญกับลัทธิเชื้อชาติอย่างไรก็ตาม ในที่ประชุม มีการฝากความหวังไว้ที่ความสำนึกทางจริยธรรมของนักการเมือง โดยเฉพาะในตะวันตก คำปราศรัยของประธานาธิบดีซูการ์โนตอนหนึ่งว่า "เป็นไปได้ว่า ยิ่งกว่าช่วงใดของประวัติศาสตร์โลกสังคม รัฐบาล และรัฐบาล จาเป็นต้องมีรากฐานทางศีลธรรมและจริยธรรมขั้นสูงสุด ในแง่ของการเมือง อะไรคือหลักทางศีลธรรมสูงสุด ? มันคือการถือทุกสิ่งทุกอย่างมีความสำคัญเป็นรองความอยู่ดีกินดีของมนุษยชาติแต่ในปัจจุบันเราอยู่ในสถานการณ์ที่ความอยู่ดีกินดีของมนุษยชาติไม่ได้มาก่อน ดูเหมือนว่าผู้ที่อยู่ในอำนาจระดับสูง คิดที่จะควบคุมโลกมากกว่า ถูกแล้ว เราอยู่ในโลกของความหวาดกลัว ชีวิตของผู้คนปัจจุบัน ถูกกัดกร่อนและทำให้ขมขื่นด้วยความกลัว กลัวต่ออนาคต กลัวระเบิดไฮโดรเจน กลัวทางอุดมการณ์บางทีความกลัวนี่จะเป็นอันตรายยิ่งกว่าสิ่งที่น่ากลัวนั้นเสียอีก เพราะว่าความกลัวจะผลักดันให้มนุษย์ประพฤติอย่างโง่เขลา ปฏิบัติอย่างสิ้นคิด และกระทำอย่างเสี่ยงอันตราย"เจตนารมณ์บันดุง-หลักทศศีล เนื้อหาของรากฐานทางศีลธรรมและจริยธรรมดังกล่าว ได้สรุปไว้ในหลักการ 10 ประการหรือทศศีล ซึ่งถือได้ว่าเป็นเจตนารมณ์บันดุง (The Spirit of Bandung) ได้แก่

- (1) เคารพในหลักมูลฐานของสิทธิมนุษยชน เพื่อจุดประสงค์และหลักการขององค์การสหประชาชาติ
 - (2) เคารพในอำนาจอธิปไตยและบูรณภาพเหนือดินแดนของทุกประเทศชาติ
 - (3) รับรองความเท่าเทียมกันของทุกเชื้อชาติ และความเท่าเทียมกันของทุกประเทศชาติ ไม่ว่าใหญ่หรือเล็ก
 - (4) ละเว้นจากการเข้าไปยุ่งย่ำแทรกแซงในกิจการภายในของประเทศอื่น
 - (5) เคารพในสิทธิป้องกันตัวของชาติใดทั้งโดยเอกเทศและร่วมกับชาติอื่น ทั้งนี้ โดยยึดถือกฎบัตรของสหประชาชาติ
 - (6) ก) ละเว้นจากการจัดสร้างกองกำลังรวมหมู่เพื่อผลประโยชน์ของชาติมหาอำนาจใด ข) นานาประเทศละเว้นจากการกดขี่ประเทศอื่น
 - (7) ละเว้นจากการกระทำ หรือการคุกคามด้วยการใช้กำลัง ต่อบูรณภาพเหนือดินแดน หรือความเป็นเอกราชทางการเมืองของประเทศใด
 - (8) ยุติข้อพิพาทระหว่างประเทศอย่างสันติวิธี เช่น การเจรจา การปรองดอง การตัดสินทางอนุญาโตตุลาการ หรือทางกระบวนการกฎหมาย หรือตกลงอย่างสันติวิธีตามที่ฝ่ายที่เกี่ยวข้องเลือก ทั้งนี้ เป็นไปตามกฎบัตรขององค์การสหประชาชาติ
 - (9) ส่งเสริมผลประโยชน์ร่วมกันและความร่วมมือ
 - (10) เคารพต่อความยุติธรรมและข้อผูกพันทางสากล
- ในที่ประชุมนี้ยังมีการเสนอแนวคิด "รวมอิสลาม" (Pan-Islam) ซึ่งรวมรัฐอิสลามต่างๆ ที่โดยพื้นฐานเป็นแบบสังคมนิยมและชาตินิยมเข้ามาด้วยกัน นอกจากนี้มีการเสนอ "ลัทธิรวมอาหรับ" (Pan-Arabism) และลัทธิรวมแอฟริกา (Pan-Africanism) อีกด้วย

1.3 เหตุการณ์อันไม่พึงปรารถนา

เนื่องจากเหตุปัจจัยหลายประการ ได้แก่ ความรุนแรงของสงครามเย็น การแทรกแซงจากประเทศมหาอำนาจความอ่อนแอของรัฐบาลในประเทศโลกที่สาม ทำให้หลัก 10 ประการนี้ไม่บังเกิดผล มีเหตุการณ์ที่ไม่น่าปรารถนาเกิดขึ้นในหลายประเทศที่เข้าร่วมประชุม ซึ่งมีทั้งหมด 29 ประเทศด้วยกัน เช่น เกิดการปะทะที่ชายแดนอินเดีย-จีนปี 1959 มีการเผชิญหน้าระหว่างอินโดนีเซียเจ้าภาพกับมาเลเซีย เกิดการก่อรัฐประหารในอินโดนีเซีย ซึ่งกล่าวกันว่าซีไอเออยู่เบื้องหลัง เกิดการก่อรัฐประหารในกานา จนประธานาธิบดีต้องลี้ภัยไปเสียชีวิตในต่างแดน เวียดนามถูกรัฐสหรัฐเข้าแทรกแซง สงครามอินโดจีนแผ่เข้าไปยังลาว และกัมพูชา ประเทศไทยถูกดึงเข้าเป็นฐานทัพของสหรัฐ เช่นเดียวกับ ฟิลิปปินส์ ประเทศอินโดนีเซีย เป็นต้น ซึ่งต่อมาได้รวมกัน

ตั้งเป็นกลุ่มซีโต (SEATO) โดยการสนับสนุนของสหรัฐ และสังกัดโลกเสรี ประเทศในแอฟริกา เช่น อียิปต์ ได้แปรไปเข้าข้างสหรัฐ ผู้นำที่ต่อต้านลัทธิอาณานิคมอย่างหนักของแอฟริกาและ ตะวันออกกลางเกือบทั้งหมด ยกเว้นประธานาธิบดีนัสเซอร์ถูกโค่นจากอำนาจก่อนปี 1966

1.4 การสืบทอดเจตนารมณ์บันดุง

การเกิดขึ้นของกลุ่มประเทศไม่ฝักใฝ่ฝ่ายใด หรือ Non-Alignment Movement - NAM ในปี 1961 ปัจจุบันมีสมาชิก 115 ประเทศ ถือว่าเป็นการสืบทอดเจตนารมณ์บันดุงที่สำคัญ ในปี 2002 (พ.ศ.2545) มีการจัดการสัมมนาและประชุมเชิงปฏิบัติการ ว่าด้วย "เอเชีย แอฟริกาหลังโลกาภิวัตน์ : เจตนารมณ์บันดุงและระเบียบโลกใหม่" ที่อินโดนีเซีย ผู้ร่วมประชุมมีองค์กรพัฒนาเอกชน สถาบัน ศาสนา ปัญญาชน พรรคการเมืองที่ประชุมได้ปรึกษาหารือประเด็นใหญ่ 2 เรื่อง ได้แก่ (1) ยังจะมี หนทางเลือกอื่นในการเสริมพลังแก่เจตนารมณ์ของประชาชนในการเผชิญกับโลกาภิวัตน์หรือไม่ (2) ประชาชนในเอเชียและแอฟริกา จะยังคงมีสิ่งที่เรียกว่าวิสัยทัศน์ทางภูมิรัฐศาสตร์ นอกเหนือจาก สัญญาฝืนโดยตลาดเสรีและโลกาภิวัตน์หรือไม่และนอกจากนี้ คิดกันว่าจะเฉลิมฉลองการครบรอบ 50 ปีของการประชุมนี้ในปี 2005 อย่างไร เพื่อให้มีความหมายต่อประชาชนส่วนใหญ่ของโลกที่อยู่ใน ความยากจนที่ประชุมยังได้มีการสรุปเจตนารมณ์แห่งอนาคตร่วมกันของเอเชียและแอฟริกาว่า "จุดประสงค์สูงสุดของมนุษย์ได้แก่ การปลดปล่อยพ้นระแ่งความกลัว พ้นระแ่งการกดขี่มนุษย์ พ้นระแ่งความยากจน การปลดปล่อยมนุษย์จากพันธะทางกาย จิต และปัญญาซึ่งเป็นเวลานานแล้ว ได้สร้างความชะงักงันแก่การพัฒนาของมนุษยชาติส่วนใหญ่"

2. ขบวนการเคลื่อนไหวในละตินอเมริกา

ในภูมิภาคละตินอเมริกา ซึ่งผ่านสงครามปลดปล่อยและดินแดนส่วนใหญ่ได้รับเอกราช ตั้งแต่ต้นศตวรรษที่ 19 ต้องประสบปัญหาความขัดแย้งภายใน ได้แก่ การถือครองที่ดินและการ ต่อสู้ของชนพื้นเมือง เป็นต้น และการแทรกแซงจากภายนอก เช่น สหรัฐ การต่อสู้อาจแบ่งออกเป็น 2 ส่วน ได้แก่

2.1 การต่อสู้ด้วยกำลังอาวุธเพื่อปลดปล่อยประเทศจากการปกครองของรัฐบาลที่หนุนหลัง โดยสหรัฐ กรณีตัวอย่างได้แก่คิวบา (ค.ศ.1959 หรือ พ.ศ.2502) และได้หันเป็นพันธมิตรกับสหภาพ โซเวียต มีนโยบายแบบสังคมนิยม ซึ่งเป็นเหตุปัจจัยหนึ่งที่ทำให้สหรัฐเข้ามาแทรกแซงในภูมิภาคนี้ ไกล่ลี้ชัดเจน เพื่อป้องกันไม่ให้เกิด"คิวบา 2" ขึ้นในภูมิภาคนี้ อีก ประเทศคิวบาปัจจุบันมักถูกกล่าวหา ว่าปกครองแบบเผด็จการ แต่ก็เป็นที่ยอมรับว่าที่คิวบาผู้คนได้รับการศึกษา ทัวถึง มีสุขภาพดี ไม่มี คนยากจนนอนข้างถนนเหมือนกับประเทศอื่นในภูมิภาคนี้ คำปราศรัยของ ปธน.คาสโตร พิจารณา

จากคำปราศรัยของประธานาธิบดีคาสโตรแห่งคิวบา จะสามารถเห็นทัศนะที่ต่างกันเกี่ยวกับความมั่นคงมนุษย์และสิทธิมนุษยชน ระหว่างผู้นำประเทศกำลังพัฒนา กับประเทศพัฒนาแล้วได้ คำปราศรัยแรก กระทำที่ทำเนียบรัฐบาลในวันที่ 17 มกราคม ปี 1959 ต่อคนงานที่มาชุมนุมกันสนับสนุนรัฐบาลปฏิวัติ"...ที่เรากำลังถกแถลงเรื่องอริปไตยของชาติ สิทธิของประชาชนคิวบาในการกำหนดชะตากรรมตนเอง ดังนี้เพื่อที่จะแสดงให้เห็นเจตจำนงของประชาชนคิวบา ความมุ่งมั่นในการก้าวเดินต่อไป และการปฏิญาณอย่างปราศจากข้อแม้ ที่จะพิทักษ์การปฏิวัติของเราเบื้องหน้าศัตรู เราจะจัดการชุมนุมที่ใหญ่ที่สุด"

คำปราศรัยอีกวาระหนึ่ง กระทำที่จัตุรัสปฏิวัติ ต่อหน้าประชาชนคิวบาจำนวนล้าน ในวันกรกฎาคม 1 พฤษภาคม 2003 "...คิวบาเป็นดินแดนแห่งแรกในภูมิภาคละตินอเมริกาและแคริบเบียน ที่เป็นอิสระจากนักจักรวรรดินิยม...ในปีแรกของรัฐบาลปฏิวัติ ท่ามกลางการปิดล้อมและสงครามทางเศรษฐกิจ คิวบาสามารถจัดภาวะไม่รู้หนังสือลงได้ ซึ่งไม่สามารถทำในประเทศอื่นในภูมิภาคนี้ในระยะ 40 ปี รวมทั้งสหรัฐอเมริกา...ปัจจุบันชาวคิวบาได้รับการศึกษาอย่างน้อยที่สุดระดับมัธยมต้น...มีโรงเรียนที่สอนทางด้านศิลปะกระจายทั่วประเทศ ซึ่งมีนักศึกษากว่า 2 หมื่นคน...อัตราการเสียชีวิตของทารกลดจาก 60 ต่ออัตราเกิด 1,000 เหลือระหว่างร้อยละ 6-6.5 ซึ่งต่ำที่สุดในภูมิภาคนี้...อายุขัยชาวคิวบาเพิ่มขึ้น 15 ปี โรคติดเชื้ออย่างเช่นโปลิโอ มาลาเรีย...ได้ถูกขจัดไป...ปัจจุบันคิวบามีอัตราจำนวนแพทย์ต่อหัวสูงสุดในโลก...ระบบประกันสังคมครอบคลุมพลเมืองร้อยละร้อย ในคิวบาประชาชนร้อยละ 85 มีบ้านเป็นของตนเอง และไม่ต้องเสียภาษีทรัพย์สิน จำนวนร้อยละ 15 ที่เหลือซึ่งต้องจ่ายค่าเช่าไม่เกินร้อยละ 10 ของรายได้ การเสพยาเสพติดมีอัตราน้อยมาก และถูกขจัดอย่างจริงจังอย่างถึง ล้อเคเตอร์และการพนันรูปแบบอื่น ถูกห้ามตั้งแต่ปีแรกของการปฏิวัติ เพื่อที่จะได้ประกันว่าจะไม่มีผู้ใดวาดความก้าวหน้าจากการพึ่งโชคชะตา ไม่มีการโฆษณาสินค้าในโทรทัศน์ วิทยุและสื่อสิ่งพิมพ์ในคิวบา แต่จะมีรายการเกี่ยวกับบริการสาธารณะทั้งด้านสุขภาพ การศึกษา วัฒนธรรม พลศึกษา การกีฬา การบันเทิง การป้องกันสิ่งแวดล้อม และการต่อสู้กับยาเสพติด อุบัติภัย และปัญหาสังคมอื่น"

2.2 การต่อสู้ทางเศรษฐกิจเพื่อให้พ้นจากการครอบงำจากประเทศศูนย์กลาง บุคคลสำคัญ เช่น ดร.ราอูล เพรบิชช์ (Raul Prebisch) ผู้เสนอทฤษฎีความสัมพันธ์ที่ไม่เท่าเทียมกันระหว่างประเทศพัฒนาแล้วกับประเทศกำลังพัฒนาหรือทฤษฎีพึ่งพา (Dependent Theory) โดยประเทศขายของขึ้นอยู่กับศูนย์กลาง ทำให้ประเทศกำลังพัฒนาไม่สามารถตัดสินใจอย่างเป็นตัวของตัวเอง ต้องขึ้นอยู่กับการตัดสินใจที่ประเทศศูนย์กลางเช่นสหรัฐ ไม่ว่าจะเป็นทางเศรษฐกิจ นโยบายการเมืองในประเทศและความสัมพันธ์ระหว่างประเทศ เขาเรียกร้องให้แก้ไขช่องว่างทางการค้า (Trade Gap) ทั้งนี้ โดยชี้ว่า ประเทศกำลังพัฒนาจำเป็นต้องมีการส่งออกมากเพื่อที่จะให้มีอัตราการเติบโตทาง

เศรษฐกิจสูง แต่ในทางปฏิบัติประเทศกำลังพัฒนากลับส่งออกได้น้อยและนำเข้ามาก หนึ่งของประเทศกำลังพัฒนาเพิ่มสูงขึ้น ดร.เพรביสซ์ เสนอให้ประเทศพัฒนาแล้ว ให้สิทธิพิเศษในการอนุเคราะห์การส่งออกแก่ประเทศกำลังพัฒนา ซึ่งเป็นการอนุเคราะห์แก่ประเทศกำลังพัฒนาทั่วไป (Generalized Preference) ซึ่งได้ผลทางปฏิบัติระดับหนึ่ง แต่ก็มักถูกใช้เพราะผลประโยชน์ของประเทศพัฒนาแล้วเอง เขายังได้สนับสนุนยุทธศาสตร์การผลิตเพื่อทดแทนการนำเข้า (Import Substitute Strategy - ISS) ซึ่งได้ผลอยู่ระดับหนึ่งประมาณ 20 ปี หลังจากปฏิบัติทั้งในละตินอเมริกา ตะวันออกกลางและแอฟริกาตอนเหนือ หรือแม้แต่ตอนใต้ทะเลทรายสะฮารา แต่เมื่อเผชิญกับวิกฤตโลกใหญ่ในช่วงกลางทศวรรษ 1970 บางประเทศรับมือได้ แต่จำนวนมากเศรษฐกิจฟุบ พร้อมกับหนี้สินจำนวนมาก

กล่าวโดยรวม ทฤษฎีฟุ้งพาของ ดร.เพรביสซ์ ต้องการจะสร้างรัฐทุนนิยมที่เป็นอิสระซึ่งดูเหมือนเป็นไปได้ยากและยังมีทฤษฎีฟุ้งพาที่เสนอโดยนักวิชาการอื่นที่มีลักษณะสู้รบกว่าหนึ่ง การเคลื่อนไหวของ ดร.เพรביสซ์ ยังช่วยผลักดันให้มีการจัดตั้ง องค์การอังก์ถัด (United Nations Conference on Trade and Development - UNCTAD) ที่กล่าวกันว่าเป็นองค์การระดับโลกเพื่อการค้าและการพัฒนาที่เอียงข้างเข้าหาประเทศกำลังพัฒนา และสนับสนุนการตั้งกลุ่ม 77 (ค.ศ.1964 ปัจจุบันมีสมาชิก 132 ประเทศ) ซึ่งได้รวมกันเพื่อการต่อรองทางเศรษฐกิจ ท้ายสุดเป็นการต่อรองในการประชุมระดับรัฐมนตรีที่เมืองแคนนูน

3. ความเคลื่อนไหวสำคัญในช่วงทศวรรษ 1970

มีการเคลื่อนไหวของประเทศกำลังพัฒนาที่สำคัญอะไรบ้าง เพื่อคืนรอนจากการเป็นเมืองขึ้นหรือเมืองฟุ้ง ในอันที่จะกำหนดชะตากรรมของตนเอง การเคลื่อนไหวที่สำคัญ ได้แก่

3.1 การใช้น้ำมันเป็นอาวุธของกลุ่มประเทศผู้ส่งออกน้ำมันหรือโอเปค กลุ่มประเทศผู้ส่งออกน้ำมัน หรือ โอเปค(The Organization of Petroleum Exporting Countries - OPEC) ตั้งขึ้นเมื่อปี 1960 เพื่อต่อต้านการที่บริษัทยักษ์ใหญ่ทางน้ำมันของสหรัฐและอังกฤษกดราคาน้ำมันลง เมื่อเกิดสงครามครั้งใหญ่ระหว่างอาหรับ-อิสราเอล ในปี 1973 ซึ่งสหรัฐและอังกฤษได้เข้าข้างอิสราเอลอย่างเปิดเผย กลุ่มโอเปคส่วนที่เป็นชาติอาหรับซึ่งเป็นองค์ประกอบสำคัญ ได้ประกาศดัดส่งน้ำมันให้แก่สหรัฐ ยุโรปตะวันตกและญี่ปุ่น ซึ่งส่งผลกระทบต่อเศรษฐกิจโลกอย่างรุนแรง ปฏิบัติการเช่นนี้เกิดขึ้นได้ก็โดย

3.1.1 การเกิดกระแสแปรเป็นของรัฐ (Nationalization) อย่างกว้างขวางในประเทศที่ได้รับเอกราชใหม่ระหว่างปี1945-1978 โดยรัฐบาลเหล่านี้ได้ยึดหรือแปรรูปกิจการของบริษัทเจ้า

อาณานิคมเป็นของรัฐ มีตั้งแต่บ่อน้ำมัน ไปจนถึงคลองสุเอซ ซึ่งในกรณีคลองสุเอซถึงกับประเทศเจ้าอาณานิคมเดิมส่งกำลังทหารมาเพื่อยึดคืน

3.1.2 การอ่อนค่าลงของเงินดอลลาร์สหรัฐที่ใช้เป็นสกุลเงินในการซื้อขายน้ำมัน

3.1.3 ความรู้สึกคับแค้นที่ถูกแทรกแซงกดดันจากภายนอก

อนึ่ง มีเอกสารของทางการอังกฤษที่เปิดเผยภายหลังเดือนมกราคมปี 2547 ว่า ฝ่ายนำสหรัฐคิดแผนที่จะบุกยึดประเทศซาอุดีอาระเบียและคูเวตเพื่อยึดบ่อน้ำมันไว้ แต่ล้มเลิกแผนนี้ไป เมื่อเห็นว่าเป็นไปไม่ได้ เข้าใจว่าส่วนหนึ่งเกิดจากสหรัฐติดหล่มอยู่ในสงครามเวียดนาม และกระแสดักค่านสงครามภายในประเทศก็เข้มแข็งมากปรากฏการณ์นี้ชี้ให้เห็นว่าความพยายามของประเทศโลกที่สามในการรักษาบูรณภาพเหนือดินแดนของตนได้รับผลสำเร็จในระดับหนึ่ง และชี้ให้เห็นว่าบูรณภาพเหนือดินแดนนี้มีความสำคัญต่อการกำหนดชะตาชีวิตของตนเพียงใด

3.2 การที่เวียดนามสามารถเอาชนะสหรัฐได้ สิ่งที่จะต้องสำคัญกว่ากรณีแรก นั่นคือ การที่ประชาชนชาวเวียดนามผู้รักอิสระได้ใช้กลยุทธ์สงครามประชาชน รบชนะสหรัฐและปลดปล่อยประเทศได้สำเร็จในปี 1975 ชัยชนะนี้เป็นการพิสูจน์ว่าประชาชนในประเทศยากจน เมื่อมีจิตใจกล้าต่อสู้กล้าเอาชนะ ก็สามารถโค่นล้มมหาอำนาจได้ในเงื่อนไขที่เหมาะสม คำกล่าวของประธานาธิบดีโฮจิมินห์ที่ว่า "เสรีภาพอยู่เหนือสิ่งอื่นใด" ได้ให้แรงบันดาลใจ แก่ขบวนการนักศึกษาในสหรัฐและยุโรปที่ต่อต้านรัฐบาล สถาบัน และสงคราม อย่างกว้างขวาง เป็นขบวนการซ้ายใหม่(New Left) เป็นผลกระทบอันกว้างไกลของเหตุการณ์นี้ สำหรับในภูมิภาคได้เร่งการสลายตัวขององค์การซีโต้ (South East Asia Treaty Organization - SEATO) ซึ่งก่อตั้งเมื่อปี 1954 หลังจากฝรั่งเศสพ่ายแพ้ในสงครามยึดครองเวียดนามเพื่อเป็นองค์กรทางการทหารในการต่อต้านคอมมิวนิสต์ เมื่อสงครามสิ้นสุดลง ความจำเป็นนี้ก็หายไป และยุบเลิกองค์กรไปในปี 1977 อนึ่ง ในช่วงเวลาของสงครามเวียดนาม รัฐบาลอินโดนีเซีย ฟิลิปปินส์ มาเลเซีย ไทยและสิงคโปร์ได้จัดตั้งองค์การอาเซียนขึ้นมาแทนในปี 1967 เป็นองค์การความร่วมมือทางเศรษฐกิจที่มีแนวต่อต้านคอมมิวนิสต์เช่นเดียวกัน เมื่อเวลาผ่านไปมีความเป็นตัวของตัวเองมากขึ้นและขยายประเทศสมาชิกจนทั่วภูมิภาค

3.3 การปฏิวัติอิสลามในอิหร่าน ปี 1979 เป็นเหตุการณ์ที่อาจกล่าวได้ว่าต่อเนื่องกับการใช้น้ำมันเป็นอาวุธในกลุ่มประเทศผู้ส่งออกน้ำมันในตะวันออกกลางอันอุดมด้วยทรัพยากรน้ำมัน การปฏิวัติครั้งนี้เกิดขึ้นได้โดย

3.3.1 มีการฟื้นฟูลัทธิเคร่งศาสนาขึ้นในตะวันออกกลาง เช่น ในประเทศซาอุดีอาระเบียและปากีสถาน โดยการสนับสนุนของสหรัฐ เพื่อรักษาระบบปกครองแบบกษัตริย์ที่เป็นฝ่ายตนไว้

3.3.2 การแทรกแซงล้มล้างรัฐบาลอิหร่านที่ได้รับการเลือกตั้งของ นายมุฮัมหมัด มอซ

เซเดกีห์ (Muhammad Mossadegh สื่อนักปฏิวัตินิยมใช้ Mosaddeg) โดยสหรัฐในปี 1954 และนำพระเจ้าชาห์ขึ้นครองอำนาจ ซึ่งมีการปกครองแบบเผด็จการ

3.3.3 ประชาชนชาวอิหร่านจำนวนมาก เห็นรัฐบาลของตนเป็นตัวแทนผลประโยชน์ของสหรัฐ

3.3.4 มีผู้นำทางศาสนาที่กล้าแข็ง คือ โคมินิ (Ayatollah Ruhollah Khomeini) นำการต่อต้าน จนสามารถโค่นล้มพระเจ้าชาห์ได้ และสร้างรัฐอิสลามขึ้น ทำลายต่ออำนาจของสหรัฐจนเกิดวิกฤตตัวประกันขึ้น การปฏิวัติส่งผลกระทบต่อการถือปฏิบัติทางศาสนาอิสลามไปทั่วโลก ในด้านที่ต่อต้านโลกทางวัตถุ ระบบทุนนิยม และจักรวรรดิอเมริกา เหตุการณ์นี้ยังส่งผลให้เซนโต (Central Treaty Organization - CENTO) ต้องล้มเลิกไป องค์กรนี้เป็นองค์การทางทหารตั้งขึ้นในปี 1959 ต่อเนื่องจากสนธิสัญญาเบกแดด (Baghdad Pact) ที่ตั้งขึ้นตั้งแต่ปี 1955

3.4 การเคลื่อนไหวของประเทศกลุ่มใต้ กระแสสังคมนิยมกับกระแสชาตินิยม เพื่อสร้างประชาธิปไตยทางเศรษฐกิจ และการรวมตัวค้าขายกันเองมากขึ้นในกลุ่มประเทศกำลังพัฒนาด้วยกัน ตัวอย่างเช่น การประชุมสามทวีป ได้แก่ เอเชีย แอฟริกา และละตินอเมริกา ในศรีลังกา ต้นปี 1976 มีการผลักดันให้มีมติและแถลงการณ์ขององค์การสหประชาชาติหลายฉบับ เช่น แถลงการณ์และแผนปฏิบัติว่าด้วยการสร้างระเบียบเศรษฐกิจสากลใหม่ (Declaration and Action Program on the Establishment of a New International Economic Order - พฤษภาคม 1974) กฎบัตรแห่งสิทธิทางเศรษฐกิจและหน้าที่ของรัฐ (Charter of Economic Rights and Duties of States - ธันวาคม 1976) เกิดความคิดเรื่องความมั่นคงมนุษย์ด้วย ผู้ริเริ่มเป็นนักเศรษฐศาสตร์การพัฒนาในโลกที่สามชื่อ นายมาห์บับ อุลฮัก ซึ่งเป็นรัฐมนตรีในรัฐบาลของประธานาธิบดี เชีย อุล-ฮัก แห่งปากีสถาน อนึ่ง ประเทศกลุ่มใต้ คือกลุ่มประเทศกำลังพัฒนา เรียกให้ตรงข้ามกับกลุ่มเหนือ ซึ่งเป็นกลุ่มประเทศที่พัฒนาแล้ว

4. การอ่อนล้าของอภิมหาอำนาจทั้งสอง

มหาอำนาจทั้งสอง อันได้แก่ สหรัฐและสหภาพโซเวียต ซึ่งเห็นว่ายากจะเอาชนะกันได้ทางการยุทธ์ เพื่อรักษาสถานะเดิมไว้ จึงได้เริ่มเจรจาสันติภาพ (Detente) จนสามารถทำความตกลง 2 ฉบับ จากการเจรจาลimitอาวุธทางยุทธศาสตร์ (Strategic Arms Limitation Talks - SALT) การผ่อนคลายระหว่างสหรัฐ/โซเวียต เปิดช่องให้ยุโรปตะวันตกเปิดเส้นทางในการเจรจาสันติภาพ และดึงสหภาพโซเวียตเข้าร่วมวงได้มากขึ้น จนเกิดมีการเสนอแนวคิดมิติทางด้านความมั่นคงมนุษย์ขึ้น ซึ่งจะได้กล่าวต่อไป อนึ่ง ในเดือนกุมภาพันธ์ 1972 (พ.ศ.2515) ประธานาธิบดีนิกสัน ยังได้เดินทาง

ไปเยือนประเทศจีน และพบปะกับประธานเหมาเจ๋อตง ซึ่งเป็นการผ่อนคลายสถานการณ์ตึงเครียดในภูมิภาคนี้

4.1 ด้านสหรัฐ มีเหตุการณ์สำคัญดังนี้

4.1.1 การพ่ายแพ้ในสงครามเวียดนามที่ยืดเยื้อมานานราว 20 ปี (ค.ศ.1975) สงครามนี้มีค่าใช้จ่ายสูงทั้งด้านเศรษฐกิจ การทหาร เกียรติภูมิ การเมืองและสังคม

ในทางเศรษฐกิจ การใช้จ่ายที่สูงกระทบต่อการเงินการคลังของประเทศ ต้องยกเลิกการเทียบค่าเงินดอลลาร์สหรัฐกับทองคำ ก่อให้เกิดการเก็งกำไร และวิกฤตทางการเงินทั่วโลกนับแต่นั้นมา

ในด้านการทหารและเกียรติภูมิ ลบภาพสหรัฐที่ไม่มีใครพิชิตได้ออกไป ปฏิบัติการลับและปฏิบัติการทางทหารที่เหี้ยมเกรียมต่อเชลยศึกและพลเรือน ทำให้ภาพลักษณ์ของผู้รักสันติภาพและความมีมนุษยธรรมพร่ามัวไป

ในทางการเมืองและสังคม เกิดอาการโรคเวียดนาม (Vietnam Syndrome) ทำให้ผู้นำสหรัฐต้องยังคิดในการเข้าแทรกแซงทางทหารต่อประเทศอื่นมากขึ้น ภายในประเทศเกิดขบวนการต่อต้านรัฐบาลและสถาบัน ต่อต้านสงคราม เกิดลัทธิซ้ายใหม่ การเคลื่อนไหวทางวัฒนธรรม ขบวนการบุปผาชน และขบวนการต่อต้านการแบ่งแยกผิว ชาวอเมริกันผิวดำได้ตั้งกลุ่มสู้รบด้วยความรุนแรงขึ้น

ทหารสหรัฐที่ติดยาเสพติดจากสมรภูมิเวียดนาม เมื่อกลับไปบ้านทำให้ปัญหาเสพติดร้ายแรงยิ่งขึ้น บาดแผลเหล่านี้ต้องใช้เวลานานจึงเยียวยาได้ ในบางด้านก่อให้เกิดปัญหาใหม่หรือทำให้ปัญหาเก่ารุนแรงขึ้น เช่น ปัญหาเสพติด วิกฤตเศรษฐกิจ นอกจากนี้ พันธมิตรสหรัฐในภูมิภาค ต่างปรับตัวตามสถานการณ์ เช่น ไทยหันไปผูกมิตรกับจีน ระบอบมาร์กอสที่สนับสนุนกับสหรัฐถูกคลื่นมหาชนโค่นลงในปี 1986

4.1.2 การเข้าแทรกแซงในภูมิภาคละตินอเมริกาและแอฟริกา มีการหนุนการก่อรัฐประหาร การเข้าแทรกแซงในหลายประเทศมากขึ้น และในช่วงทศวรรษ 1980 ได้เข้าไปมีบทบาทในแอฟริกา

4.1.3 การประกาศระเบียบโลกใหม่ หลังการล่มสลายของสหภาพโซเวียต มีการประกาศระเบียบโลกใหม่ (New World Order เป็นคำที่ อโดล์ฟ ฮิตเลอร์ ใช้มาก่อน) เข้าร่วมสงครามอ่าวเปอร์เซีย ปี 1991 โดยใช้อำนาจละเมิดอธิปไตยของประเทศอื่น นำองค์การนาโตโจมตียูโกสลาเวีย ในชื่อว่าสงครามโคโซโว ในปี 1999 โดยใช้อ้างเพื่อกมนุษยธรรม การเข้าไปในอัฟกานิสถานปี 2001-2002 และอิรัก ปี 2003 โดยใช้ข้ออ้างการทำสงครามต่อต้านการก่อการร้าย เข้าไปมีบทบาทในย่านทะเลแคสเปียน ยุโรปตะวันออก และเอเชียกลาง

4.2 ด้านสหภาพโซเวียต

ทางด้านสหภาพโซเวียตก็ไม่อาจรูกีบหน้าไปได้ ในทศวรรษ 1950 เกิดขบวนการรักษาดิ ต่อต้านการครอบงำของสหภาพโซเวียตในโปแลนด์และฮังการี ในทศวรรษ 1960 การบุกเข้าเซ โกลโลวะเกีย และในปลายทศวรรษ 1970 เข้าสู่สงครามแห่งหายนะในการยึดครองอัฟกานิสถาน นายมิกฮาอิล กอร์บาชอฟ (Mikhail Gorbachev ขึ้นสู่อำนาจระหว่างปี ค.ศ.1985-1991 การหมดอำนาจ ของเขาเกิดขึ้นควบคู่กับการสลายตัวของสหภาพโซเวียต) ดำเนินการปฏิรูป ที่เรียกว่ากลาสนอสต์ (Glasnost) หรือการเปิดกว้างทางการเมือง และเปเรสตรอยกา (Perestroika) การปฏิรูปโครงสร้าง ทางเศรษฐกิจ

ในปี 1989 เขาประกาศเลิกลัทธิเบรตเนฟ ซึ่งสงวนสิทธิในการแทรกแซงในกลุ่มประเทศ กติกาสนธิสัญญาออร์ซอว์ เป็นผลให้รัฐบาลคอมมิวนิสต์ในยุโรปตะวันออกสลายตัว เกิดเหตุการณ์ พังกำแพงเบอร์ลินในเดือนพฤศจิกายน 1998 (พ.ศ.2541) ซึ่งหลายคนถือว่าเป็นจุดที่ซึ่งการสิ้นสุด ของสงครามเย็น ความขัดแย้งภายในพรรคและกองทัพอย่างรุนแรง ตลอดจนความโกรธแค้นของ สาธารณชนทำให้เขาสิ้นอำนาจ ผู้นำคนใหม่ ได้แก่ นายบอริส เยลต์ซิน ซึ่งเดินไปบนหนทาง เศรษฐกิจในระบบตลาดอย่างเต็มที่ ได้รวมกับผู้นำอื่นก่อตั้งกลุ่มประเทศแห่งรัฐอิสระ (Commonwealth of Independent States - CIS) ในเดือนธันวาคม 1991 ประกอบด้วยรัสเซียและกลุ่ม ประเทศที่เคยรวมอยู่ในสหภาพโซเวียต สงครามเย็นเป็นอันดับสี่ประเทศกลุ่มนี้บางที่เรียกว่า กลุ่มประเทศเปลี่ยนผ่านจากสังคมนิยมสู่ทุนนิยม ซึ่งมีปัญหาความขัดแย้งรุนแรงและการเกิดขึ้น ของกลุ่มอาชญากรรม การคอร์รัปชันซึ่งกระทบต่อความมั่นคงมนุษย์

5. การเกิดขึ้นของศูนย์กลางโลก 3 ศูนย์

การอ่อนกำลังลงของทั้งสหรัฐในทศวรรษ 1970 ทำให้ศูนย์กลางทุนนิยมโลกกลายเป็น แบบหลายศูนย์ ได้แก่ ทวีปอเมริกาเหนือ ยุโรปตะวันตก และญี่ปุ่น เพื่อที่จะรักษาสถานะเดิมฝ่าย บริหารสหรัฐได้พยายามรวบรวมศูนย์เหล่านี้เข้าด้วยกัน ด้วยรูปแบบของคณะกรรมการและการ ประชุม ที่สำคัญ ได้แก่ คณะกรรมการไตรภาคี(จัดตั้งในปี 1975) และการประชุมสุดยอด G7 (จัด ประชุมครั้งแรกในปี 1975)

5.1 การเคลื่อนไหวทางด้านความมั่นคงมนุษย์อย่างเข้มข้น

การเคลื่อนไหวทางด้านความมั่นคงมนุษย์ที่น่าสนใจของยุโรปตะวันตก

5.1.1 ประชาคมยุโรปกับ "ตะกร้าใบที่สาม" ในการเจรจาสันติภาพกับสหภาพโซเวียต ได้มีความพยายามในการเจรจา เพื่อแสวงหาความมั่นคงร่วมกันระหว่างตะวันตก-ตะวันออก นั่นคือ ระหว่างยุโรปตะวันตกกับสหภาพโซเวียตมาตั้งแต่ทศวรรษ 1950 สหภาพโซเวียต ต้องการเจรจากับ

ยุโรปตะวันตก ก็เพื่อสกัดกั้นอิทธิพลสหรัฐซึ่งเข้ามาตั้งฐานทัพคุกคามต่อประเทศของตนออกไปและให้ยอมรับสถานะในยุโรปตะวันออกที่อยู่ใต้อิทธิพลของตน ยุโรปตะวันตกก็ต้องการสร้างยุโรปที่มีสันติภาพ มีความมั่นคงแบบร่วมมือกัน (Cooperative Security) และเจรจากันในเรื่องสิทธิมนุษยชนด้วย และไม่ต้องมีการจะตัดการป้องกันสหรัฐออกไป ความไม่ลงตัวของหัวข้อเจรจา ความระแวงกัน และความขัดแย้งที่ยังสูงของสงครามเย็น ทำให้การเจรจาล่าช้ามากกว่า 15 ปี จนเมื่อถึงทศวรรษ 1970 สหรัฐ-สหภาพโซเวียตได้เจรจาเพื่อการผ่อนคลาย (Detente) การเจรจาเริ่มจริงจังในปี 1969 และได้ทำสนธิสัญญาระหว่าง 2 ฝ่ายในปี 1972 สถานการณ์นี้ได้เปิดบรรยากาศของการเจรจายุโรป-ตะวันออกขึ้นมาอีกครั้ง ในเดือนพฤศจิกายน 1972 (พ.ศ.2515) ได้มีการจัดเตรียมประชุมว่าด้วยความมั่นคงและความร่วมมือในยุโรป (Conference of Security and Cooperation in Europe - CSCE) เนื้อหาการประชุมมี 3 กลุ่มใหญ่ บางทีเรียกว่า "ตะกร้า" (Basket) โดย ตะกร้าใบที่หนึ่ง เป็นเรื่องความมั่นคงทางทหาร การเจรจานั้นหนักในเรื่องการลดกำลังอาวุธ และมาตรการสร้างความเชื่อมั่นระหว่างกัน (Confidence- CSBM) ตะกร้าใบที่สอง เป็นเรื่องของการร่วมมือทางเศรษฐกิจ ตะกร้าทั้งสองใบนี้เป็นเรื่องที่คาดหมายกันได้ว่าล่วงหน้าว่าจะเป็นเรื่องเหล่านี้ ส่วนตะกร้าใบที่สาม เป็นเรื่องเกี่ยวกับสิทธิมนุษยชนและเรื่องทำนองคล้ายกัน เรียกชื่อว่า "ความมั่นคงมิติทางมนุษย์" (Human Dimension of Security) ซึ่งเป็นการผลักดันจากกลุ่มยุโรปตะวันตก โดยหวังว่าจะเป็น "ดอกส้ม" ในกลุ่มประเทศสังคมนิยม (ดู Cathal J. Nolan, The Evolution of Cooperative Security : Canada and the Human Dimension of the CSCE 1973-1994, 1995) การประชุมครั้งนี้มี 25 ประเทศเข้าร่วม ทั้งหมดอยู่ในยุโรป ยกเว้น 2 ประเทศคือแคนาดาที่มีบทบาทออกหน้าอย่างแข็งขันและสหรัฐ จากการประชุมหลายครั้งจึงได้ข้อสรุปในปี 1975 เรียกว่าข้อบัญญัติสุดท้าย เฮลซิงกิ (Helsinki Final Act) มีหลักการ 10 ประการ ได้แก่

- (1) ความเท่าเทียมกันทางอธิปไตยของประเทศสมาชิก
- (2) การยุติการคุกคามใช้กำลังต่อประเทศที่ร่วมลงนามด้วยกัน
- (3) พรหมแดนที่ไม่อาจลบล้างได้
- (4) บูรณภาพเหนือดินแดน
- (5) การยุติความขัดแย้งโดยสันติวิธี
- (6) การไม่แทรกแซงกิจการภายในของประเทศสมาชิก
- (7) การเคารพในสิทธิมนุษยชนและเสรีภาพมูลฐาน รวมทั้งเสรีภาพในความคิด วัฒนธรรม ศาสนาและความเชื่อ
- (8) สิทธิที่เท่าเทียมกันและสิทธิทางอัตวิสัยของประชาชาติและประชาชน ข้อที่ (7) และ (8) วิเคราะห์กันว่า เป็นการผลักดันของฝ่ายตะวันตก

(9) ความร่วมมือกันระหว่างรัฐ

(10) การยินยอมพร้อมใจในการปฏิบัติตามพันธะของกฎหมายระหว่างประเทศ

การประชุมและข้อตกลงดังกล่าวมีผู้วิจารณ์ว่า เป็นเพียงการแสดงโวหารและการฝันเพื่อง ซึ่งก็มีความเป็นจริงอยู่ ในที่นี้ต้องการชี้ 2 ประเด็น ได้แก่

(1) ความมั่นคงมนุษย์หรือความมั่นคงในมิติของมนุษย์ได้เป็นที่ยอมรับกันในการปฏิบัตินโยบายระหว่างประเทศมากขึ้น และได้มีการเคลื่อนไหวเพื่อความมั่นคงมนุษย์ในหลายประเด็นอย่างต่อเนื่อง เช่น การประชุมว่าด้วยความมั่นคงและความร่วมมือแห่งยุโรป ก็ได้เติบโตใหญ่ขยายตัวเป็นสถาบันถาวร ได้แก่ องค์การว่าด้วยความมั่นคงและความร่วมมือแห่งยุโรป (Organization for Security and Co-operation in Europe) ในปี 1995 ปัจจุบัน ค.ศ.2004 มีสมาชิก 55 ประเทศ ครอบคลุมยุโรปเอเชีย (Eurasia) และยุโรป-แอตแลนติก (Euro- Atlantic) มีเงินงบประมาณ 179.8 ล้านยูโร เจ้าหน้าที่กว่า 4 พันคน และมีพนักงานในเครืออีกกว่า 1 พันคนทำงานด้านการแจ้งเตือน การป้องกันความขัดแย้ง การจัดการความขัดแย้ง และการฟื้นฟูสภาพหลังการขัดแย้งเพื่อความมั่นคงทั้ง 3 ด้านของมนุษย์

(2) แนวคิดเรื่องความมั่นคงมนุษย์อาจใช้เป็นเครื่องมือหรืออาวุธทางการเมืองในความสัมพันธ์ระหว่างประเทศได้

5.1.2 สโมสรกรุงโรม (Club of Rome)

สโมสรกรุงโรม ซึ่งเป็นองค์กรพัฒนาเอกชนประกอบด้วยนักเศรษฐศาสตร์ นักวิทยาศาสตร์ตลอดจนผู้ประกอบการที่มีฐานในประเทศเยอรมนี ในต้นทศวรรษ 1970 ออกหนังสือชุดว่าด้วยปัญหาของโลก (World Problematique) ซึ่งให้เห็นปมปัญหาที่เกิดขึ้นในทุกชาติ ได้แก่ "ความยากจน...การเสื่อมโทรมของสิ่งแวดล้อมความแปลกแยกของเยาวชน การต่อต้านค่านิยมเก่า ภาวะเงินเฟ้อ และความปั่นป่วนทางเศรษฐกิจและการเงินอื่น" เหล่านี้ได้สะท้อนปัญหาของโลกที่ได้ระอุร้อนและปะทุขึ้นในที่ต่างๆ ตั้งแต่ปลายทศวรรษ 1960 ที่มีขบวนการเคลื่อนไหวของนักศึกษาปัญญาชนประท้วงต่อสถาบันทางสังคม นอกจากนั้น สโมสรกรุงโรม ยังได้ออกเอกสารที่สร้างความสนใจอย่างสูง ได้แก่ หนังสือชื่อ "ข้อจำกัดความเติบโต" (The Limits to Growth, 1972) ซึ่งแสดงว่าการเติบโตทางเศรษฐกิจที่ดำเนินอยู่นี้ไม่ยั่งยืน

5.1.3 การเคลื่อนไหวของคณะกรรมการสิทธิมนุษยชนในยุโรป ที่พยายามแก้ปัญหาความมั่นคงมนุษย์

ในทศวรรษ 1980 ได้มีการเคลื่อนไหวของคณะกรรมการสิทธิมนุษยชนในยุโรป ที่พยายามแก้ปัญหาความมั่นคงมนุษย์ กรรมการสิทธิมนุษยชนได้แก่ คณะกรรมการอิสระว่าด้วยประเด็นการพัฒนาระหว่างประเทศ (The Independent Commission on International Development Issues) ได้ตีพิมพ์เอกสารสำคัญชื่อ "รายงานซีกโลกเหนือ-ใต้" (North-South Report, 1980) เรียกร้องให้ประเทศพัฒนาแล้วและกำลังพัฒนาร่วมมือกันพัฒนา ซึ่งหัวใจสำคัญอยู่ที่ "เจตจำนงในการเอาชนะความตึงเครียดที่เป็นอันตราย และเพื่อสร้างผลลัพธ์ที่สำคัญและเป็นประโยชน์ต่อประชาชาติและภูมิภาคต่างๆ-แต่ก่อนอื่นเพื่อมนุษยชาติ-ในทุกส่วนของโลก" กรรมการสิทธิมนุษยชนที่สอง ได้แก่ คณะกรรมการอิสระว่าด้วยประเด็นการลดอาวุธและความมั่นคง (The Independent Commission on Disarmament and Security Issues) ออกรายงานสำคัญชื่อ "ความมั่นคงร่วมกัน" (Common Security : A Blueprint for Survival, 1982) ซึ่งว่า "ความมั่นคงร่วมกัน เรียกร้องว่า ประชาชนจักต้องอยู่อย่างมีศักดิ์ศรีและสันติภาพ ว่าประชาชนต้องมีกินอย่างพอเพียง สามารถที่จะหางานทำและอยู่ในโลกที่ปราศจากความยากจนและความขาดแคลน"

หลังสงครามเย็น โครงการสตอกโฮล์มว่าด้วยความมั่นคงโลกและการปกครอง (Stockholm Initiative of Global Security and Government) ได้ออกรายงานชื่อ "ความรับผิดชอบร่วมกันในทศวรรษ 1990" (Common Responsibility in the 1990's, 1991) กล่าวถึง "การทำลายที่มากกว่าเรื่องการเป็นปรีภัยทางการเมืองและการติดอาวุธ" สู่ "แนวคิดความมั่นคงที่กว้างกว่า ซึ่งจะให้ความสนใจแก่ภัยคุกคามจากความล้มเหลวในการพัฒนา ความเสื่อมโทรมของสิ่งแวดล้อม การเติบโตและการเคลื่อนย้ายประชากรมากเกินไป ขาดความก้าวหน้าสู่การเป็นประชาธิปไตย"

5.1.4 การจัดตั้งเครือข่ายความมั่นคงมนุษย์ (Human Security Network)

ทั้งนี้ โดยเน้น เสรีภาพจากความหวาดกลัว (Freedom from Fear) ที่สำคัญ ได้แก่ ความปลอดภัย (Safety) และเสรีภาพจากความขาดแคลน (Freedom from Want) ที่สำคัญ ได้แก่ การอยู่ดีกินดี (Well-being) กล่าวโดยรวมเป็นเสรีภาพจากการคุกคามอย่างกว้างขวาง และโอกาสที่เท่าเทียมกันในการพัฒนาศักยภาพความเป็นมนุษย์ การประชุมระดับรัฐมนตรีครั้งแรกที่ประเทศนอร์เวย์ เดือนพฤษภาคม 1999 ความมั่นคงมนุษย์คู่กับการพัฒนามนุษย์ ประเทศไทยได้เข้าเป็นสมาชิกในเครือข่ายนี้ด้วย การเคลื่อนไหวสำคัญอยู่ในเรื่องการแก้ปัญหาลักลอบค้าอาวุธขนาดเล็ก องค์การนี้กล่าวกันว่าได้อ่อนแรงลงไป

5.2 ความเคลื่อนไหวของมหาอำนาจระดับกลาง

มีผู้สังเกตว่าการเคลื่อนไหวทางด้านความมั่นคงมนุษย์นี้ ประเทศมหาอำนาจขนาดกลาง (Middle Power) มีบทบาทในการเคลื่อนไหวอย่างคึกคักและประสบความสำเร็จในระดับที่

แนนอน เบอริงเจอร์ (Ronald M. Behringer) แห่งมหาวิทยาลัยฟลอริดา สหรัฐ ได้เขียนบทความชื่อ "ความเป็นผู้นำของประเทศมหาอำนาจขนาดกลางว่าด้วยความมั่นคงมนุษย์" (Middle Power Leadership on Human Security, 2003) ซึ่งว่าประเทศมหาอำนาจขนาดกลาง ได้แก่ แคนาดา เนเธอร์แลนด์ และนอร์เวย์ เป็นต้น สามารถมีบทบาทในการริเริ่มโครงการความมั่นคงมนุษย์อย่างได้ผล ถ้าหากการเคลื่อนไหวนั้น ไม่ก่อความหวาดระแวงและขัดต่อผลประโยชน์ของสหรัฐ ซึ่งเน้นความมั่นคงไปทางด้านการเมือง-การทหาร ตัวอย่างการดำเนินการที่ประสบความสำเร็จ เช่น การก่อตั้งกองพลน้อยพร้อมปฏิบัติการขององค์การสหประชาชาติ (The Standby High Readiness Brigade for United Nations Operation) ปี 1996 การรณรงค์ต่อต้านกับระเบิดบุคคล (Personal Landmine) ตามมติการประชุมที่ออกคราวปี 1997 และการจัดตั้งศาลอาชญากรรมสากล (International Criminal Court) สำเร็จในปี 2002 แต่ความพยายามในการห้ามค้าอาวุธขนาดเล็กและอาวุธเบา ไม่ประสบความสำเร็จ ความสำเร็จและความไม่สำเร็จเหล่านี้ มักก่อความหวาดระแวงและการต่อต้านจากสหรัฐในระดับต่างๆ จากกรณีดังกล่าวชี้ว่า ประเทศมหาอำนาจขนาดกลางไม่ใช่เอกภพอำนาจอย่างเช่นสหรัฐ ในการรับบทบาทว่าด้วยความมั่นคงมนุษย์ เบอริงเจอร์ยังชี้ว่าประเทศระดับกลาง ได้รับผลประโยชน์จากการเคลื่อนไหวด้านความมั่นคงมนุษย์ ได้แก่ การได้มีความสัมพันธ์กับองค์กรพัฒนาเอกชนหรือเอ็นจีโอทั่วโลก และได้รับการยอมรับนับถือจากองค์กรเหล่านี้มากกว่าประเทศเอกภพอำนาจ และยังทำให้ผู้นำของประเทศระดับกลางเหล่านี้ ได้สามารถแสดงบทบาทในระดับโลกได้ไม่ปล่อยให้ประเทศเอกภพอำนาจมองข้ามหรือปฏิบัติตามอำเภอใจได้ง่ายๆ

5.3 การเคลื่อนไหวของญี่ปุ่น

รัฐบาลญี่ปุ่นได้สนใจเรื่องความมั่นคงมนุษย์อย่างต่อเนื่องจริงจัง ให้เงินสนับสนุนโครงการทางด้านนี้ จนทำให้เกิดว่ามีวาระซ่อนเร้นบางอย่าง เช่น ใช้ประเด็นนี้สำหรับการมีบทบาทเคลื่อนไหวการเมืองระหว่างประเทศ และในกลุ่มเอ็นจีโอ

ในการประชุม "การสนทนาทางปัญญาว่าด้วยการสร้างอนาคตเอเชีย" (Intellectual Dialogue of Building Asia's Tomorrow) ในเดือนธันวาคม 1998 นายกรัฐมนตรีญี่ปุ่น นายเกอิโชะ โอบุชิ ได้กล่าวถึงปัญหาความมั่นคงมนุษย์ ต่อมาในเดือนเดียวกันยังได้ปราศรัยในการประชุมหัวข้อ "สู่การสร้างอนาคตที่สดใสของเอเชีย" ที่กรุงฮานอย ว่าควรจะได้จัดตั้งกองทุนเพื่อความมั่นคงมนุษย์ (Trust Fund for Human Security) ในองค์การสหประชาชาติ โดยญี่ปุ่นเป็นผู้ให้ทุนสนับสนุน เงินทุนเริ่มแรกของคณะกรรมการนี้ตก 500 ล้านดอลลาร์ ต่อมาเงินบริจาคเพิ่มเป็น 18.9 พันล้านเยน ทำให้กลายเป็นกองทุนแบบนี้ที่ใหญ่ที่สุดขององค์การสหประชาชาติ จุดประสงค์ของ

กองทุนก็เพื่อให้แนวคิดเรื่องความมั่นคงมนุษย์ กลายเป็นรูปธรรมโดยให้เงินอุดหนุนโครงการต่างๆ ของหน่วยงานในองค์การสหประชาชาติ เพื่อการสร้างความมั่นคงมนุษย์ ศึกษาหรือจัดภัยคุกคามต่อชีวิตความเป็นอยู่และศักดิ์ศรีของมนุษย์ ในเรื่องเช่น ความยากจน ความเสื่อมโทรมของสิ่งแวดล้อม ความขัดแย้ง กับระเบิด ปัญหาผู้ลี้ภัย การค้ายาเสพติด และโรคระบาดอย่างเช่น HIV/AIDS

เมื่อถึงปลายเดือนมิถุนายน 2002 ได้ให้เงินอุดหนุนโครงการทั้งหมด 61 โครงการ มูลค่า 84.12 ล้านดอลลาร์สหรัฐ โครงการส่วนใหญ่อยู่ในทวีปเอเชีย แต่โครงการในเมืองโคโซโว ซึ่งมีทั้งหมด 10 โครงการกลับใช้เงินมากที่สุด กว่าครึ่งหนึ่งของเงินทุนที่ใช้ไป ซึ่งเข้าใจว่าเป็นปัญหาใหญ่เฉพาะหน้า หากตัดออกไปจะพบว่า จำนวนโครงการและเงินอุดหนุนที่ให้มากที่สุดมีอยู่ 2 กลุ่ม ได้แก่ การแก้ไขปัญหาความยากจนและในด้านสุขภาพ ในการประชุมสหัฐวรรษองค์การสหประชาชาติปี 2000 นายกรัฐมนตรีญี่ปุ่น นายโยชิโร โมริได ได้ย้ำถึงความมั่นคงมนุษย์ว่าเป็นประเด็นสำคัญ เหล่านี้ได้ผลักดันให้ตั้งคณะกรรมการว่าด้วยความมั่นคงมนุษย์ (Commission of Human Security) ในเดือนมกราคม 2001 โดยมี นางซาดาโกะ โอคาตะ อดีตข้าหลวงใหญ่องค์การสหประชาชาติเป็นผู้ลี้ภัย และ ศาสตราจารย์ฮิโรมาตยา เสน ผู้ได้รับรางวัลโนเบลทางเศรษฐศาสตร์เป็นประธานร่วมกัน อนึ่ง นายสุรินทร์ พิศสุวรรณ อดีตรัฐมนตรีต่างประเทศของไทย ได้เป็นกรรมการในคณะนี้ด้วย กระทรวงต่างประเทศญี่ปุ่น ได้จัดให้มีการประชุมซัมมิทเอเชียระหว่างประเทศ ว่าด้วยความมั่นคงมนุษย์ในเดือนธันวาคม 2001 ในหัวข้อ "ความมั่นคงมนุษย์กับสิทธิก่อการร้าย"

6. เนื้อหาสำคัญของความมั่นคงมนุษย์ของกลุ่มประเทศพัฒนาแล้ว

เนื้อหาสำคัญประการหนึ่งของความมั่นคงมนุษย์ของกลุ่มประเทศพัฒนาแล้ว ได้แก่ การสนับสนุนแนวคิดและบรรยากาศที่เอื้อต่อการค้าและการลงทุน และมีลักษณะเพื่อจัดระเบียบให้เป็นแบบที่ตนต้องการ ต่างกับความมั่นคงมนุษย์ในสายตาของประเทศกำลังพัฒนา ที่เน้นในเรื่องความเป็นอิสระ บูรณภาพเหนือดินแดนและทรัพยากร การพึ่งตนเอง ในระยะหลังปรากฏแนวคิดด้านความมั่นคงมนุษย์ในกลุ่ม 7 (G-7) ที่เน้นให้พิจารณาเรื่อง ความรับผิดชอบในการคุ้มครองของรัฐ รัฐที่ล้มเหลว และที่สำคัญคือการแทรกแซงเพื่อมนุษยธรรม คำปราศรัยของ พอล มาร์ติน นายกรัฐมนตรีแคนาดาในการประชุมสมัชชาเศรษฐกิจโลก (World Economic Forum) เดือนมกราคม 2004 เสนอว่า เมื่อรัฐใดที่ไม่สามารถจะปกป้องประชาชนให้พ้นภัยพิบัติทางด้านมนุษยธรรม เนื่องจากไม่มีความสามารถ หรือไม่ตั้งใจปฏิบัติ หรือกระทั่งเป็นสาเหตุของภัยพิบัตินั้น รัฐบาลอื่นก็น่าจะมีสิทธิ์ในการเข้ามาแทรกแซง นายมาร์ตินกล่าวว่า "เราเชื่อว่าการแทรกแซงด้วย

เหตุผลทางมนุษยธรรม (Humanitarian Intervention) ภายใต้เงื่อนไขที่ไม่อาจขัดได้ อย่างเช่นกรณี รวันดาหรือโคโซโวเป็นสิ่งสมเหตุสมผล เราปฏิเสธการโต้เถียงว่า อำนาจอธิปไตยของรัฐเทียบเท่ากับการปลอดจากอันตรายทั้งปวง" โดยนัยนี้ความมั่นคงของมนุษย์ จึงอาจใช้เป็นข้ออ้างให้ประเทศอื่นซึ่งมักเป็นประเทศมหาอำนาจ เข้าไปแทรกแซงประเทศอ่อนแอกว่าในโลกที่สาม อย่างไรก็ตาม มาร์ตินกล่าวเตือนว่า"แต่เรารู้สึกถึงความหวาดกลัวของบางคนว่า แนวคิดเรื่องการแทรกแซงนี้อาจถูกนำไปใช้ในทางที่ผิด"

การสิ้นสุดยุคทองของระบบทุน

กล่าวกันว่ายุคทองของระบบทุนนิยมโลกช่วงหลังสงครามโลกครั้งที่สองเริ่มต้นตั้งแต่ ปี 1950 จนถึงทศวรรษ 1960 แต่เมื่ออย่างเข้าทศวรรษ 1970 ก็ปรากฏอาการเสื่อมถอย ซึ่งแสดงออกที่ การเกิดภาวะเงินเฟ้อและเงินฝืดพร้อมกัน (Stagflation) อย่างที่ไม่เคยปรากฏมาก่อน สัญญาณอื่นที่ต่อเนื่องกัน ได้แก่

- 1) อัตราการขยายตัวทางเศรษฐกิจโลกลดลง
- 2) วิกฤตโลกทุนนิยมถึขึ้นนับแต่ปี 1973
- 3) อัตรากำไรที่ลดลงของบริษัท ผลักดันให้มีการขยายการลงทุนไปทั่วโลก
- 4) การเลิกระบิบบการเงินโลก ปฏิบัติหน้าที่ที่ผิดไปของสถาบันเบรตันวูด
- 5) ธนาคารเปิดการให้กู้ครั้งใหญ่แก่ประเทศกำลังพัฒนา ส่วนหนึ่งเนื่องจากประเทศพัฒนา แล้วลดเงินช่วยเหลือแก่ประเทศกำลังพัฒนา เกิดวิกฤตหนี้ วิกฤตเศรษฐกิจจากภาวะฟองสบู่แตกในประเทศกำลังพัฒนา เช่น เม็กซิโก (1995) และที่เอเชีย (1997)
- 6) น้ำมันซึ่งเป็นแหล่งพลังงานสำคัญของพลังงานโลกร่อยหรอ เกิดภาวะขาดแคลนน้ำมัน (Oil Shock) ในประเทศอุตสาหกรรมอย่างเช่นสหรัฐราคาน้ำมันที่พุ่งสูงขึ้นมีส่วนให้เกิดภาวะเศรษฐกิจโลกถดถอยหนึ่ง การผลิตน้ำมันมีแนวโน้มลดลง ระหว่างปี 1960-1973 อัตราการผลิตน้ำมันเพิ่มขึ้นร้อยละ 6.65 ต่อปี แต่ระหว่างปี 1973-1979 อัตราเพิ่มเหลือเพียงร้อยละ 1.49 ต่อปี และระหว่างปี 1979-1999 อัตราเติบโตของการผลิตน้ำมันยังลดน้อยลงเหลือปีละ 0.75% คาดหมายว่าการผลิตน้ำมันโลกจะถึงขีดสูงสุดในปี 2006 (Richard C. Duncan, 2001)
- 7) ทุนการเงินได้มีบทบาทเพิ่มมากขึ้น เมื่อเทียบกับทุนอุตสาหกรรม โดยรายได้จากดอกเบี้ยสุทธิมีอัตราส่วนเพิ่มขึ้นเมื่อเทียบกับกำไรของบริษัท เมื่อถึงปี 1989 ดอกเบี้ยสุทธิก็มากกว่ากำไรสุทธิของบริษัท (Doug Dowd, 2002) เปิดทางให้แก่กระแสโลกาภิวัตน์ โลกใกล้ชิดกันมากขึ้นแนวคิดเรื่องโลกไร้พรมแดน จันทามติวอชิงตัน (Washington Consensus ที่เสนอเมื่อ 1989) การพัฒนาอย่างรวดเร็วของเทคโนโลยีขั้นสูง การจัดระเบียบโลกใหม่ของสหรัฐ แนวทางการ

พัฒนาแบบเสรีนิยมใหม่ ตลาดเสรีและการบูรณาการทางการค้าขณะที่ระบบการค้าโลกทำให้ประเทศกำลังพัฒนาเสียเปรียบ เช่น มีผู้คำนวณว่าระหว่างปี 1970-2000 ราคาแท้จริงสินค้าโภคภัณฑ์ซึ่งเป็นสินค้าออกส่วนใหญ่ของประเทศกำลังพัฒนา ลดลงถึงร้อยละ 40

8) การเกิดขึ้นของตลาดใหม่ ได้แก่ประเทศจีน ที่เริ่มทำสีทันสมัยในปลายทศวรรษ 1970 หันไปหาระบบตลาด หลังอสังหาริมทรัพย์ของประธานเหมา

9) การพังทลายของระบบสังคมนิยมในสหภาพโซเวียตและยุโรปตะวันออก เปลี่ยนผ่านสู่ระบบทุนนิยม จัดอยู่ในพวกตลาดเกิดใหม่ มีปัญหาทางการปรับตัวและอื่นๆ อีกมาก ปัญหาทางเศรษฐกิจหลายมิติ ทั้งด้านการเงิน การลงทุน การเก็บภาษี การผลิตสินค้าเกิน วิกฤตพลังงาน ช่องว่างทางสังคม วิกฤตหนี้ทั้งในระดับครัวเรือน บริษัท และประเทศชาติเหล่านี้กระทบต่อความมั่นคงมนุษย์อย่างรุนแรงโดยเฉพาะในประเทศกำลังพัฒนา

7. การเคลื่อนไหวของขบวนการประชาสังคมโลก

เริ่มต้นในปลายทศวรรษ 1960 มีการเคลื่อนไหวของขบวนการนักศึกษาปัญญาชนเพื่อแก้ไขปัญหามหาชนจำนวนมากที่โลกเผชิญอยู่ การคัดค้านสังคมใหญ่ต่อต้านสงครามเวียดนาม ต่อต้านการเหยียดผิว คัดค้านบรรษัทข้ามชาติและคัดค้านระบบทุนนิยมขบวนการดังกล่าวผ่านร้อนผ่านหนาวมีช่วงเฟื่องฟูและหดตัว แต่ก็ไม่ตาย กลับขยายตัวและสร้างเครือข่ายเป็นขบวนการประชาสังคมโลกที่มีความซับซ้อนมาก ขบวนการนี้บางทีเรียกว่าขบวนการยูติธรรมโลก มีส่วนสำคัญผลักดันให้องค์การสหประชาชาติจัดประชุมใหญ่ระดับโลกต่อเนื่องในช่วงทศวรรษ 1990 เช่น การประชุมสุดยอดโลก ว่าด้วยสิ่งแวดล้อม ในปี 1992 (พ.ศ.2535) ยูเอ็นดีพี เสนอความมั่นคงมนุษย์ ในปี 1994 ทำให้ประเด็นนี้กลายเป็นระเบียบวาระโลก การประชุมสุดยอดโลกว่าด้วยการพัฒนาสังคม ที่โคเปนเฮเกน ในปี1995 โดยมีประเด็นใจกลาง 3 หัวข้อ ได้แก่

1) การขจัดความยากจน

2) การส่งเสริมการมีงานทำเต็มที่

3) เสริมความมั่นคงในบูรณาการทางสังคม (Social Integration) การประชุมสหประชาชาติรอบสหประชาชาติ ในปี 2000 เพื่อแก้ปัญหาคความยากจน อนึ่ง ในปี 1999 ขบวนการประชาสังคมโลกได้เคลื่อนไหวคัดค้านการประชุมขององค์การการค้าโลกที่เมืองซีแอตเติล จนกระทั่ง ต้องยุติการประชุมกลางคันขบวนการประชาสังคมโลกได้สร้างเครือข่าย และดำเนินการเคลื่อนไหวโดยการผลักดันผ่านองค์การระดับโลกเช่น สหประชาชาติ เมื่อถึงปี 2001 (พ.ศ.2544) ได้เริ่มแสดงความเป็นตัวเอง จัดประชุมสมัชชาสังคมโลก (World Social Forum) ที่เมืองปอร์โต อเลเกรอ ประเทศบราซิล

โดยมีความพยายามที่จะสร้างโลกอีกแบบหนึ่งที่ต่างจากแบบทุนนิยมที่ถือประสิทธิภาพ การแข่งขัน และกำไรเป็นหลัก

ผู้แสดงที่เกี่ยวกับความมั่นคงมนุษย์

กล่าวในทางปฏิบัติแล้ว ผู้แสดงเกี่ยวกับความมั่นคงมนุษย์ มีอยู่หลายกลุ่มหลายประเภทด้วยกัน นั่นคือประเภทระดับรัฐ เหนือรัฐ และต่ำกว่ารัฐ

1) ผู้แสดงในระดับรัฐ อาจแบ่งเป็น 3 กลุ่ม ได้แก่

ก) ประเทศอภิมหาอำนาจ ในปัจจุบันมีประเทศเดียว ได้แก่ สหรัฐ มีนโยบายความมั่นคงเน้นหนักไปในด้านการเมืองการทหารและผลประโยชน์แห่งชาติของตน ซึ่งวิเคราะห์กันว่าเป็นผลประโยชน์ของบรรษัทข้ามชาติจึงมีบทบาทในการสร้างความมั่นคงมนุษย์ไม่มาก ในหลายกรณียังทำลายความมั่นคงมนุษย์อย่างร้ายแรง เช่นการก่อสงครามรุกราน การแทรกแซงล้มล้างรัฐบาลประเทศต่างๆ

ข) ประเทศมหาอำนาจระดับกลาง ซึ่งประเทศพัฒนาแล้วจำนวนมาก มีขนาดเล็กใหญ่ไม่เท่ากัน จะมีบทบาทด้วยความมั่นคงมนุษย์ได้ประสพผลกว่า แต่ประเทศเหล่านี้ก็มักโอนอ่อนตามอภิมหาอำนาจ เนื่องจากมีผลประโยชน์ร่วมกันจากความด้อยพัฒนาและความอ่อนแอของประเทศในโลกที่สาม

ค) ประเทศกำลังพัฒนา ซึ่งมีขนาดระดับการพัฒนา และนโยบายทั้งภายใน และต่างประเทศ หลากหลายประเทศเหล่านี้จำนวนมากดำเนินนโยบายพัฒนาทุนในประเทศ ซึ่งมักต้องพึ่งประเทศมหาอำนาจและอภิมหาอำนาจ และจำนวนมากมีการทุจริตคอร์รัปชัน การเผด็จการรวบอำนาจ ซึ่งคุกคามความมั่นคงมนุษย์ในระดับหนึ่ง บางประเทศ เช่น คิวบา ที่ปกครองแบบเผด็จการคอมมิวนิสต์ ซึ่งดูว่าชาติสิทธิมนุษยชน แต่ก็มีความมั่นคงทางอาชีพการงาน ไม่อดอยาก ได้รับการรักษาพยาบาล และการศึกษาในระดับที่ดีกว่าประเทศที่ดูมีเสรีภาพแต่มีขบวนการก่อวินาศกรรม

กล่าวโดยรวมประเทศกำลังพัฒนาที่ยากจน เช่น ในทวีปแอฟริกาตอนใต้ของทะเลทรายซาฮารา หรือกลุ่มประเทศแอฟริกาซัสสะฮารา ความมั่นคงมนุษย์มีปัญหา

2) ผู้แสดงในระดับที่เหนือรัฐ

ยังคงเหลือองค์การสหประชาชาติที่พอจะมีบทบาทด้วยความมั่นคงมนุษย์อยู่บ้าง แต่ก็ขาดความศักดิ์สิทธิ์ไปมาก ส่วนองค์การอื่น เช่น ธนาคารโลก กองทุนการเงินระหว่างประเทศ และองค์การการค้าโลก ต่างประสบปัญหาความชอบธรรม และวิกฤตศรัทธา มีบทบาทลดลง หรือไม่ต้องการปรับปรุงใหญ่

3) ผู้แสดงในระดับต่ำกว่ารัฐ

มีการเคลื่อนไหวหลายรูปแบบ บ้างใช้ความรุนแรง เช่น กลุ่มก่อการร้ายสากล ซึ่งทำหายนอกกฎหมายและพันธมิตร ซึ่งถูกมองว่าคุกคามต่อความมั่นคงมนุษย์ บ้างเป็นกลุ่มต่อสู้เพื่อความเป็นอิสระของชนกลุ่มน้อย ซึ่งก็ใช้การต่อสู้หลายรูปแบบ มักถูกกล่าวหาว่าเป็นกลุ่มก่อกบฏ ก่อความรุนแรง หรือเป็นกลุ่มค้ายาเสพติด ขณะที่กลุ่มผู้ต่อสู้คิดว่าตนเป็นนักปฏิวัติเพื่อปลดปล่อยชาติของตน

นอกจากนี้ ยังมีขบวนการประชาสังคมโลกที่สร้างเครือข่ายสมัชชาเศรษฐกิจโลกขึ้นมา ซึ่งจะเป็นกลุ่มที่มีบทบาทเคลื่อนไหวผลักดันเกี่ยวกับความมั่นคง เสรีภาพและศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์อย่างแข็งขันที่สุด แต่กลุ่มนี้ก็เป็นกลุ่มที่กระจัดกระจาย ขาดพลังทั้งทางวัตถุและทางความคิด ในการนำต่อมวลชนอันไพศาลท้ายสุด มีกลุ่มอาชญากรรมข้ามชาติ ซึ่งมีความสัมพันธ์กับหลายฝ่าย มีพฤติกรรมที่ทำลายความมั่นคงมนุษย์ เช่น การค้าสตรีและเด็ก การค้ายาเสพติด และการค้าอาวุธ และของเถื่อนอื่นรวมทั้งยาเสพติดด้วย เป็นต้น

สรุปได้ว่า ไม่ว่าผู้เล่นประเภทและกลุ่มใด ก็ล้วนมีความจำกัดในการสร้างความมั่นคงมนุษย์ ดังนั้น แม้ความมั่นคงมนุษย์จะถูกจัดขึ้นเป็นระเบียบวาระโลก แต่ก็จะเป็นการใช้โวหารและการสร้างความหวังที่ยากจะเกิดขึ้นจริงสถานการณ์ความมั่นคงมนุษย์ดูไม่สดใสนัก